

УКРАЇНСЬКА БІОГРАФІКА:
ІСТОРИЧНИЙ ПОСТУП
ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ
П'ятнадцяті Біографічні читання
(Київ, 6 червня 2019 р.)

UKRAINIAN BIOGRAPHY STUDY:
HISTORICAL ADVANCEMENT
AND MODERN CHALLENGES
Fifteenth Biographical readings
(Kyiv, June 6, 2019)

6 червня 2019 р. відбулися організовані Інститутом біографічних досліджень НБУВ П'ятнадцяті Біографічні читання «Українська біографіка: історичний поступ та сучасні виклики», присвячені 100-річчю від часу заснування Біографічної комісії УАН та 25-річчю Інституту біографічних досліджень НБУВ. У Біографічних читаннях взяли участь провідні вчені НБУВ та академічних інститутів НАН України, науковці з вітчизняних бібліотечних і музейних установ та освітніх закладів, а також молоді дослідники. На засіданні розглядалися такі питання: «Біографія як теоретико-методологічний концепт національної ідеї: віхи, установи, постаті»; «Еволюція біографічного дискурсу: співвідношення політичного і критичного, публічного і приватного, об'єктивного і суб'єктивного»; «Біографіка і сучасне українське суспільство: пошук шляхів і механізмів взаємовпливів у системі глобальних соціокультурних і політичних трансформацій»; «Інтеграція і поширення біографічних знань: формування цілісного національного дослідницького та інформаційного простору».

Читання відкрив директор Інституту біографічних досліджень, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор **Володимир Іванович Попик**. У своєму вступному слові він, зокрема, наголосив, що наука, у тому числі й академічна, нині мусить рухатись назустріч запитам суспільного загалу, активно стимулювати інтерес до знання, до історії і культури, до творчих пошуків, та визначив найпершим завданням науковців Інституту розробку проблематики взаємозв'язків біографічних досліджень, творчості з читачем, з користувачами мережевої біографічної інформації, поширення історико-біографічних знань, піднесення культури інтелектуального і духовного діалогу сучасників з людьми попередніх поколінь.

Доктор історичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ **Лариса Іванівна Буряк** у доповіді *«Жіночий (авто)біографічний дискурс — топографія соціокультурних змін в сучасній Україні»* обґрунтувала ідею стосовно сучасної інтерпретації жіночого (авто)біографічного дискурсу як символічного відображення соціокультурних змін, що відбулися в Україні від часу проголошення незалежності. Доповідач розглянула видання, які репрезентують жіночі (авто)біографії, у контекстах фемінізму, культури, Української революції, тоталітарного режиму, відлиги 1960-х рр., зазначивши, що особливе місце в них посідає героїчний дискурс, основними складниками якого є героїзм і жертвність як ключові компоненти національної ідеї; що біографії знаменитих жінок ХХ ст., у кожній з яких була власна трагедія у житті, являють собою проєкцією трагедії України ХХ ст. Л. І. Буряк запропонувала впровадження терміну «топографія», що дозволяє найбільш релевантно відобразити глибинні сенси трансформацій. Топографію соціокультурних змін вона окреслила низкою ознак, серед яких: зміни у національно-культурному ландшафті сучасної України за допомогою повернення з небуття «забутих» жіночих постатей та їхньої спадщини (мемуарної, епістолярної, творчої); можливість переосмислення драматичної долі людини, жіночої зокрема, на тлі подій і явищ ХХ ст. (Українська революція, Перша і Друга світові війни, репресії, еміграція, лібералізація 1960-х); поглиблене розуміння радянського тоталітарного режиму та зміна уявлень про політичну систему, час і простір; спроможність аналізувати події з позицій жінок, які були активними учасницями і свідками процесів ХХ ст.; стимулювання інтересу суспільства до проблем (само)ідентифікації та історичної пам'яті, актуалізація моральних цінностей і суспільних пріоритетів; розширення академічної сфери, зокрема поява напряму наукових досліджень, присвячених жіночим (авто)біографіям.

Володимир Іванович Попик виступив з доповіддю *«Біографіка та біографістика в сучасній Україні: здобутки, завдання та перспективи розвитку»*. Учений висвітлив історію розвитку біографічного письма та біографічного читання за останні кілька десятиліть років і докладно схарактеризував їх сучасний стан, окресливши дещо незвичні аспекти, на які менше зверталася увага дослідниками, але які мають першорядне значення для майбутнього вітчизняної гуманітарної культури. Зокрема, доповідач наголосив, що нині Україна перебуває у дуже драматичних для долі нації і держави, національної культури вимірах: формуються нові покоління, які життя заставляє пристосовуватися до умов, не лише зовні, а й внутрішньо деформує людину, її світогляд, духовні та культурні запити; таку дисгармонійну

особистість потрібно «окультурити» спільними й наполегливими зусиллями вітчизняних інтелектуалів, працівників науки і освіти, творчої інтелігенції. В. І. Попик зазначив, що вітчизняна біографіка за роки незалежності пройшла величезний шлях і як прагнення до саморефлексії, осмислення досвіду, завдань і перспектив біографіки постала біографістика — самостійна теоретична дисципліна гуманітарного циклу, яка покликана займатися окресленими вище питаннями, тому для Інституту біографічних досліджень проникливе спостереження за процесами, їх осмислення, розробка дієвих пропозицій для дослідників, видавців, бібліотек, навчальної і виховної роботи нині постає першочерговим завданням. Головне зараз — зуміти пов'язати науку з видавничою, інформаційною, просвітницькою практикою, виходячи на рівень впровадження гуманітарних технологій, зважаючи на те, що дуже сильним конкурентом академічній біографіці виступає література *non-fiction*, яка розвивається у вільних формах. Започаткований Інститутом Біографічний рейтинг — це важливий крок, який треба розглядати як плацдарм для розгортання подальших дій, гуртування професійного співтовариства.

Валерій В'ячеславович Томазов, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу теорії та методики біобіографії Інституту біографічних досліджень НБУВ, завідувач сектору генеалогічних та геральдичних досліджень Інституту історії України НАН України, у своїй доповіді «*Місце просопографії в сучасній системі історичного знання*» розглянув предметну область дослідження та дослідницький інструментарій цієї спеціальної історичної дисципліни, окреслив коло джерел, проаналізував здобутки як закордонних, так і вітчизняних науковців. Окремо доповідач зупинився на проблемі співіснування генеалогії та просопографії, просопографії та біографістики; обґрунтував думку, що просопографія досліджує колективний портрет певних людських груп, об'єднаних певними факторами — родинними, соціальними, професійними, етнічними та іншими зв'язками, а дослідження окремої особи в усій багатогранності її проявів є прерогативою біографістів.

Доповідь «*Постійна комісія для складання Біографічного словника діячів України (1919–1933): сучасний контекст*», з якою виступила кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник відділу теорії та методики біобіографії Інституту біографічних досліджень НБУВ **Світлана Миколаївна Ляшко**, була присвячена 100-літтю Постійної комісії для складання Біографічного словника діячів України, що діяла в складі Української академії наук у 1919–1933 рр. Були розглянуті досягнення й досвід Біографічної комісії крізь призму сучасності. У контексті довідкової справи діяльність

комісії визначена як відправна точка формування державної системи підготовки довідкових видань у складі провідних наукових установ, за державний кошт, українською мовою; професіоналізація довідкової справи; створення розгалуженої системи громадських об'єднань, біографічних регіональних осередків задля збирання біографічних матеріалів; закладення системи підходів щодо відбору персоналій. Ініціювання підготовки українознавчого «Енциклопедичного словника» разом з «Біографічним словником діячів України» засвідчує початок нового за своєю сутністю, змістом, організацією напряду довідкової справи в Україні.

Виступ **Надії Іванівни Любовець**, кандидата історичних наук, завідувача відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ, *«Бібліографія українських мемуарів: традиція та сучасні виклики»* був присвячений проблемі бібліографування українських мемуарів. Зокрема, доповідяч представила вітчизняну та діаспорну традицію видання бібліографії мемуарів ХХ–ХХІ ст. Окремо було проаналізовано доробок російських видань, які включають значну частину українського матеріалу. Н. І. Любовець висловила думку про необхідність започаткування проекту, що складався б з трьох складових частин, робота над якими має вестися паралельно: підготовка переліку українських мемуарів «Реєстр українських мемуарів : матеріали до бібліографії»; підготовка анотованого покажчика «Історія України в мемуарах : анотований покажчик книг та публікацій в журналах»; створення електронного ресурсу (електронної бібліотеки) «Український мемуарій», який би містив розгалужений пошуковий апарат та повні тексти мемуарних творів. Проект має згуртувати навколо цієї ідеї провідні бібліотеки України (національні, галузеві, освітянські) та досвідчених бібліографів. Так праця дозволить залучити до наукового обігу та суспільства в цілому величезний культурно-національний пласт, що складають національно орієнтовані твори, автори яких усвідомлювали себе як частину української історії і намагалися донести це до своїх читачів.

Доповідь *«Музично-біографічне знання у вітчизняному соціопросторі ХХІ ст.: огляд публікацій наукової журнальної періодики»* кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ **Олени Валентинівни Бугасвої** прозвучала в контексті пріоритетності біографічної проблематики для наук гуманітарного циклу, зокрема історичного музикознавства. Визначено, що сучасний інтерес до біографії митця реалізується не лише серед фахового оточення музикантів, доведено, що, відходячи від одномірного формалізованого переліку дат і подій життєдіяльності, дослідники використовують

сучасний науково-методичний інструментарій з опертям на широку палітру джерел, передусім архівних та закордонних. Стійка тенденція соціального попиту на правдиві та живі біографії, значною мірою, представників «втраченої» генерації українських музикантів ХХ ст. мобілізувала краєзнавців, культурологів, археографів, етнографів до активної науково-пошукової діяльності з метою висвітлення переважно маловідомих постатей та імен «не першої величини», повернення забутих і переосмислення «старих», визнання доробку і залучення до когорти українських музикантів наших співвітчизників за кордоном. Тож, з метою репрезентативності аналітичних даних, основу роботи склали понад 70 різних за тематикою і проблематикою музично-біографічних публікацій, представлених на сторінках збірників наукових праць 9 гуманітарних закладів освіти з різних міст України.

Людмила Вікторівна Литвинюк, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри філософії і економіки освіти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, у виступі *«Біографістика у післядипломній педагогічній освіті»* проаналізувала використання біографістики як важливої наукової дисципліни для здійснення біографічного навчання вчителів, вплив останнього на формування свідомого та відповідального ставлення здобувачів освіти до власної біографії та реалізації індивідуально-біографічних проектів на основі рефлексивного аналізу особистого біографічного досвіду та життєписів осіб, включених до сучасного змісту освіти; розкрила систему наукової і методичної роботи інститутів післядипломної педагогічної освіти в галузі біографістики та біографічного навчання вчителів; окреслила завдання з розвитку «педагогічної біографістики».

«Біографічна складова каталогу колекції Національної історичної бібліотеки України „Видання з автографами українських діячів науки і культури”» була темою виступу редактора науково-дослідного відділу стародруків, цінних та рідкісних видань Національної історичної бібліотеки України **Наталії Олексіївни Горської**. Доповідач проаналізувала біографічну складову каталогу видань з автографами, підкресливши, що зосередження уваги укладачів на взаємозв'язках між авторами й адресатами дарчих написів є новацією для подібних каталогів.

Галина Андріївна Александрова, доктор філологічних наук, науковий співробітник відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ, у доповіді *«Схід у творчій біографії Олекси Влизька (за матеріалами особового архівного фонду)»* висвітлила цікавий період життя малознаного українського письменника Олекси Влизька (1908–1934) — представника Розстріляного відродження. В архіві письменника в Інституті рукопису

НБУВ (ф. 75) зберігаються записи про його 4-місячну подорож до Паміру 1929–1930 рр. Рукописи засвідчують: О. Влизько ґрунтовно вивчає все те, що стосується Паміру, характеру, побуту, звичаїв, вірувань його 32-тисячного населення, складає «Відносний план роботи» над книжкою про Памір, працює над п'єсою. У цей творчий період розкривається талант Влизька-журналіста (переважна більшість творів, написаних на східному матеріалі – це документальні нариси). О. Влизько постає і як філософ та релігієзнавець (вивчає Коран, бере інтерв'ю в ішана, збирає матеріали для праці з історії ісламу). Цей окремих фрагмент у житті О. Влизька представляє постать письменника у несподіваному ракурсі й засвідчує, що його біографія потребує реконструкції, розкриття її в найсуттєвіших рисах і проявах.

Молодший науковий співробітник відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства НБУВ **Катерина Вікторівна Петриченко** виступила з повідомленням «*Закордонні паспорти діячів УНР як джерело дослідження їх біографій*», у якому зазначила, що під час Української революції для посвідчення особи використовувалися нові форми документів, серед яких значне місце належить закордонному паспорту громадянина УНР. Часові межі його існування — від листопада 1917 р. до 1924 р., тобто від пропозиції генерального секретаря Олександра Шульгіна про його запровадження і до закриття останніх дипломатичних місій, що його видавали. Доповідач зосередилася на описі різновидів закордонних паспортів, дипломатичного і звичайного закордонного, та специфіці їх отримання й використання; розповіла, як закордонний паспорт рятував життя державних діячів, дипломатів та творчої інтелігенції УНР від більшовицького режиму; продемонструвала зразки паспортів відомих людей. Таким чином, К. В. Петриченко довела, що закордонний паспорт є одним із джерел дослідження біографій діячів УНР.

«*Парадокси інформаційної епохи в розмитості процесу становлення цілісної гетерогенної біографічної сфери*» були розглянуті **Наталією Миколаївною Крощевою**, науковим співробітником Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського. Спираючись на погляди Маргарет Мід про суперечливість усталених психологічних концепцій культурних моделей, доповідач сформулювала гіпотезу щодо розширення/звуження спектру зацікавленості історичними та культурними надбаннями українського народу. Парадоксальність і водночас далекоглядність тези М. Мід стосовно того, що з часом культура попередніх поколінь не стане обов'язковим елементом для майбутніх (що було характерно для теорій виховання в розвинутих суспільствах), знаходить підтвердження у функціонуванні сучасного суспільства.

До виступу на П'ятнадцятих Біографічних читаннях було підготовлено 45 доповідей і повідомлень. Подаємо короткий виклад окремих з них.

Кандидат історичних наук, доцент кафедри історії, археології та методики викладання Херсонського державного університету **Галина Миколаївна Михайленко** запропонувала до розгляду тему *«Інтелектуальна біографія як відображення багатовимірності життєвого простору»*. Дослідниця виокремила головні аспекти інтелектуальної біографії, яка в умовах нинішнього стану розвитку історичної науки покликана відобразити багатовимірність життєвого простору, і зазначила, що наявні в сучасному українському історіографічному обширі інтелектуальні біографії українських діячів минулого (зокрема, історичні дискурси представників наукової школи професора В. Андрєєва) підтверджують доцільність звернення до такої форми життєписання. Окресливши ключові моменти інтелектуальних біографій О. Лотоцького та В. Петрова, Г. М. Михайленко довела, що нариси про них є не лише відтворенням віх життєвого шляху діячів, а поєднанням усіх аспектів активності особистості — як людини, громадянина, науковця, та зробила висновок: відтворення інтелектуальних біографій українських діячів дає можливість простежити процес творення українцями своєї історії як вагомої складової світового інтелектуального простору.

Юлія Миколаївна Половинчак, кандидат історичних наук, керівник Національної юридичної бібліотеки НБУВ, розкриваючи тему *«Ресурс соціальних медіа в сучасній біографістиці»*, зазначила, що важливим чинником національної ідентичності є колективні уявлення про минуле спільноти, при цьому відмова від знеособленої історії, звернення до сюжетів, пов'язаних із конкретними персоналіями, важливі з огляду на репрезентаційний потенціал такої подачі й осмислення історичного матеріалу. Одним із напрямів досліджень минулого може вважатися вивчення побутування біографічної інформації в інтерактивному просторі. Йдеться, по-перше, про наповнення соціальних медіа енциклопедичними, дослідницькими, художніми матеріалами, що висвітлюють життя та діяльність видатних осіб. До другого напрямку досліджень можна зарахувати розгляд біографічних даних у інтерактивному просторі як джерел особового походження (особисті сторінки громадських, культурних, наукових діячів; мемуарні дописи, спогади, світлина, відеоматеріали із особистих архівів сучасників; дописи на пошану або пам'ять визначних осіб, некрологи тощо). Таким чином, біографічна інформація в інтерактивному просторі є перспективним об'єктом дослідження і з точки зору наповнення інформаційного простору як «місця пам'яті», і з точки зору джерел особового походження.

У доповіді кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ **Наталії Петрівни Марченко «Новітня біографіка для дітей: підсумки та перспективи»** йшлося про біографічні видання для дітей і юні, створені в Україні впродовж останніх п'яти років, зокрема такі проекти, як «Це зробила вона», книга-мандрівка «Україна», біографічні серії видавництва «ІРІО», «Видавництва Старого Лева» та ін. Їх вирізняє модернізація форм подачі біографічного матеріалу, зокрема ілюстрування, загальне превалювання жіночих персоналій над чоловічими, активне формування модерного біографічного *non-fiction* і втрата позицій літературною біографією. У подальшому біографіка для дітей і юні, на думку доповідачки, має хоча б частково творитися на замовлення держави, аби різні вікові категорії читачів формували послідовне, виважене та всеосяжне уявлення про «людину України».

Доповідь **«Василь Кравченко: штрихи до портрета на тлі епохи (1920–1930-ті рр.)»** **Сергій Миколайович Міщук**, доктор історичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ, присвятив життя та діяльності українського етнографа, фольклориста, народознавця, письменника, культурно-просвітницького діяча Василя Григоровича Кравченка (1862–1945), добре відомого широкому науковому загалу України, зокрема, своєю активною науковою та громадською роботою. Увагу зосереджено на діяльності вченого в 1920–1930-х рр., розглянуто його наукові студії на Волині, охарактеризовано документи, що зберігаються в Інституті рукопису НБУВ. Відзначено, що наявні матеріали доповнюють загальновідому інформацію про вченого й потребують подальшого вивчення.

У доповіді **Андрія Івановича Шаповала**, кандидата історичних наук, завідувача відділу археографії Інституту архівознавства НБУВ, **«У боротьбі за українську кафедру в Університеті св. Володимира в Києві (сюжет з листів В. М. Перетца до М. С. Грушевського)»** на основі аналізу листів відомого філолога, професора кафедри російської мови і словесності Університету св. Володимира у Києві В. М. Перетца до українського історика, завідувача кафедри історії Львівського університету, голови НТШ у Львові М. С. Грушевського, що зберігаються в родинному фонді Грушевських у Центральному державному історичному архіві України в м. Києві (ф. 1235), відображено боротьбу українських учених за відкриття українознавчої кафедри в Університеті св. Володимира. Висвітлено історію участі М. С. Грушевського в 1907–1908 рр. у конкурсі на заміщення посади професора кафедри російської історії Університету св. Володимира за підтримки його кандидатури

В. М. Перетцем, Г. Г. Павлуцьким, Й. А. Леціусом, А. М. Лободою та іншими професорами навчального закладу.

Галина Володимирівна Карпінчук, кандидат філологічних наук, молодший науковий співробітник відділу шевченкознавства Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, звернувшись до теми *«Шевченкознавчі праці Леоніда Махновця в особовому фонді Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (до 100-річчя від дня народження)»*, повідомила, що шевченкіана в особовому фонді Л. Є. Махновця (1919–1993), дослідника давньої української літератури, історика, перекладача, археолога, бібліографа (ЩДАМЛМ України, № 1198, 294 од. зб.), представлена порівняно невеликою кількістю (10 одиниць зберігання, 483 аркуші) і охоплює статті, два кіносценарії, низку рецензій. Більшість із шевченкознавчих праць були написані в 1950–1955 рр., коли Л. Махновець після закінчення університету обіймав посаду старшого наукового співробітника у Державному музеї Тараса Шевченка (нині — Національний музей Тараса Шевченка), окремі — у пізніші роки. Близько половини шевченкознавчих матеріалів становлять рецензії Л. Махновця на дослідження відомих шевченкознавців (Ю. Івакіна, Д. Косарика, Г. Паламарчук та ін.) та окремі видання. З-поміж недрукованих, т. зв. внутрішніх рецензій — відгуки на праці К. Дорошенко, Т. Комаринця, П. Шестопада. Шевченківська тема представлена й у численному епістолярії Л. Махновця. Усі матеріали надійшли до архіву від ученого та його дружини Г. Соколовської впродовж 1992–2002 рр.

Доповідь *«Участь члена-кореспондента НАН України П. М. Попова у підготовці академічного видання творів Т. Г. Шевченка в десяти томах»* кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу історії академічної науки Інституту архівознавства НБУВ **Оксана Іванівна Вербіцька** побудувала на основі дослідження джерел особового фонду 285 Інституту рукопису НБУВ та вивчення документів фонду 251 (опис Секретаріат) архіву Президії НАН України. Аналіз інформативного потенціалу різних видів документів (звітів самого науковця, а також ВУАН/АН УРСР, записок, листування, постанов і розпоряджень Президії АН УРСР з організації роботи за виданням) та супутніх наукових і творчих матеріалів дозволив розкрити основні етапи, напрями і форми діяльності вченого з 1939 р. як шевченкознавця та члена урядової редколегії. Зокрема, велику інформаційну цінність про проведену роботу вченого-шевиченкознавця мають відзиви на робочі макети підготовлених томів академічного зібрання творів Т. Г. Шевченка та інші матеріали. Представлено також документи, присвячені проблемним моментам, зокрема, найвагомим є рукопис статті до газети «Радянська Ук-

раїна» «Під загрозою зриву» (1962) про затримку видання творів Т. Г. Шевченка в 10 томах.

Вікторія Василівна Патик, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ, підготувала доповідь *«Біографія Г. Житецького крізь призму його наукової діяльності»*, присвячену знаній постаті української науки другої половини XIX — першої половини XX ст. Гнату Павловичу Житецькому (1866–1929). Увагу зосереджено на окремих працях з його наукової спадщини, де представлений біографічний матеріал як про самого автора, так і про родину Житецьких. Проаналізовано надруковані роботи вченого та неопубліковані рукописи, які зберігаються в архівних фондах Інституту рукопису НБУВ. Розглянуто такі праці, як «Одруження І. Франка», «Воспоминания и размышления о 70-х и 80-х годах прошлого века» та ін. Констатовано, що опубліковані наукові праці Г. Житецького та архівні матеріали Інституту рукопису НБУВ містять біографічний матеріал про нього та його родину і можуть слугувати біографічним джерелом.

«Форма репрезентації персональних бібліографічних покажчиків в „Українському національному біографічному архіві“: база даних, репозиторій або репозитарій?» — таке питання вирішувала молодший науковий співробітник відділу формування біобібліографічних інформаційних ресурсів Інституту біографічних досліджень НБУВ **Наталя Павлівна Філіппова**. Дослідниця обґрунтувала актуальність характеристики поняттєвого апарату дослідження теоретико-методологічних засад формування та функціонування «Українського національного біографічного архіву» (УНБА) з огляду на дискусійний характер трактування та неунормованість застосування дефініцій «база даних», «репозиторій» і «репозитарій». Вивчення джерельної бази дослідження термінологічної проблематики дозволило встановити, що її важливою складовою є нормативно-правові акти України, стандарти та довідково-енциклопедичні видання. Н. П. Філіппова дійшла висновку, що поняття «база даних», «репозиторій» і «репозитарій» є тотожними за змістом, тому УНБА може бути ідентифікований і як база даних, і як репозитарій, та окреслила перспективні завдання Інституту біографічних досліджень НБУВ як розробника і розпорядника УНБА, безпосередньо пов'язані з накопиченням, збереженням, систематизацією та відтворенням документів біобібліографічного характеру, формуванням та наданням відкритого доступу до УНБА, у тому числі до описової, бібліографічної інформації, електронних версій повних текстів персональних бібліографічних покажчиків.

Юлія Вікторівна Вернік, науковий співробітник відділу формування біобібліографічних інформаційних ресурсів Інституту біографічних досліджень НБУВ, презентувала *«Функціонально-динамічну модель інформаційно-технічної системи «Всеукраїнський бібліотечний „Біографічний рейтинг“»*. У дослідженні зосереджено увагу на сьогоденних проблемах бібліотечного співтовариства, однією з яких є комунікативна складова при створенні єдиного інформаційного простору та наданні доступу до спільних ресурсів. Ефективність цієї роботи залежить від систематичного оновлення, аналітичного опрацювання науково-методичних матеріалів, вдосконалення ресурсів українського сегменту Інтернету. «Біографічний рейтинг» як інформаційно-комунікативний проект сприяє активізації біографічного дискурсу в державі спільними напрацюваннями бібліотечних фахівців, авторів, науковців, видавців тощо. Представлена функціонально-динамічна модель рейтингу розглянута на порівняльних характеристиках процесу налагодження та впровадження у біографічну сферу протягом двох останніх років з моменту започаткування (2017 р.).

«Біографіка на сторінках сучасної вітчизняної наукової періодики» була в центрі уваги молодшого наукового співробітника відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ **Тетяни Володимирівни Котлярової**, яка зазначила, що біографічні матеріали про вітчизняних і зарубіжних учених, як відомих, так і малознаних, містяться в переважній більшості періодичних видань, зокрема журналів, які випускають установи НАН України. Частка персоналій із загального числа статей є доволі великою, надто у виданнях гуманітарного профілю. Більшість журналів мають у своїй структурі одну-дві спеціальні рубрики, які подають біографічні матеріали щодо вітчизняних і зарубіжних учених — від корифеїв минулого до сучасних трудівників науки. У цілому контент періодичних видань установ НАН України є унікальним джерелом наукової біографічної інформації, яка потребує ґрунтовного вивчення.

Ірина Олександрівна Ходак, кандидат мистецтвознавства, науковий співробітник відділу образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, у доповіді *«Чотири-томний словник (довідник) „Художники Радянської України”: особливості біографування в маловідомому академічному проекті 1940–1950-х років»* проаналізувала, як ідеологеми доби позначилися на доборі персоналій (близько 300 живописців, графіків, скульпторів, сценографів і майстрів декоративного мистецтва) та засадах біографування в словнику, підготовленому трьома співробітниками відділу образотворчого мистецтва Інституту мистецтвознавства, фольклору

та етнографії АН УРСР — Б. Бутником-Сіверським, З. Лашкул і В. Шпак (Ткаченко). Доповідач наголосила, що, попри суттєві ідеологічні акценти, розглядуваний проект, який впродовж 1950-х років неодноразово схвалювали до друку, але так і не видали, донині не має аналогів серед словників художників України за інформаційною насиченістю поданого біографічного й бібліографічного матеріалу.

Кандидат педагогічних наук, молодший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії грінченкознавства Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка **Ольга Василівна Бурко** окреслила інтелектуальне коло біографів Бориса Дмитровича Грінченка (від 1911 до 2017 р.) в повідомленні *«На перехрестях Грінченкової біографіки та методики навчання»*. Доповідач висвітлила внесок кожного з дослідників у біографіку Бориса Грінченка; виявила домінантні риси, що об'єднують наукові студії, та ознаки, за якими вони відрізняються; охарактеризувала інноваційні методи та прийоми роботи з вивчення біографії видатної постаті; сформулювала перспективу подальших розвідок грінченкознавців — створення наукової біографії Бориса Грінченка.

У доповіді *«Розробка концепту «українське літературне бароко» як не(до)оцінена сторінка біографії С. І. Маслова»* **Олена Юрївна Курганова**, науковий співробітник відділу стародруків та рідкісних видань Інституту книгознавства НБУВ, повідомила, що вивченню впливу стилю бароко на тексти української літератури С. І. Маслов присвятив останній період своєї наукової кар'єри — 1940–1950-ті рр. Роздуми вченого спирались на висновки доступних йому вітчизняних та зарубіжних дослідників щодо стилістичних ознак бароко та власні глибокі знання пам'яток давньої української літератури. Беззаперечним внеском С. І. Маслова в розвиток українського барокознавства є те, що всупереч обмеженням цензури вченому вдалося розробити концепт «українського літературного бароко» як репрезентанти національно-культурного відродження XVII ст. Створення прецеденту позитивного ставлення до явища українського літературного бароко стало передумовою для подальшого розгортання вчення про бароко в радянському, а згодом — і в пострадянському літературознавстві, які актуальні й донині.

Ганна Володимирівна Індиченко, кандидат історичних наук, завідувач відділу історії академічної науки Інституту архівознавства НБУВ, підготувала повідомлення *«Участь учених НАН України у міжнародних наукових заходах (1961–1965 рр.)»*. Зокрема, доповідач зазначила, що міжнародні наукові заходи у формі симпозіумів, конференцій, семінарів були важливим засобом зміцнення і розширення міжнародних наукових зв'язків українських учених; географія участі

вітчизняних науковців у міжнародних наукових заходах була досить широкою; українські вчені популяризували досягнення своїх колективів на престижних наукових форумах світу; натомість й АН УРСР була організатором чи співорганізатором наукових міжнародних заходів, які відвідували відомі іноземні вчені; значний сегмент міжнародного співробітництва здійснювався по лінії участі Української Академії в постійно діючих міжнародних організаціях. Г. В. Индиченко зробила висновок, що участь українських учених у міжнародних наукових заходах є яскравими сторінками їхніх насичених подіями біографій.

«Участь академіка А. Д. Коваленка у міжнародних наукових форумах (за архівними документами)» була темою виступу кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника відділу археографії Інституту архівознавства НБУВ **Юрія Володимировича Булгакова**. На основі документів, що відклалися в особових архівних фондах вчених-механіків, які зберігаються в Інституті архівознавства НБУВ, науковець висвітлив міжнародну діяльність академіка НАН України А. Д. Коваленка, зокрема участь ученого в міжнародних наукових конгресах, з'їздах, конференціях та інших форумах, які відбувалися в Україні, Польщі, США та інших країнах; представив його роботу під час закордонних відряджень та співпрацю з іноземними вченими; окремо зупинився на наукових доповідях, зроблених А. Д. Коваленком на міжнародних наукових форумах і під час закордонних відряджень.

Молодший науковий співробітник відділу археографії Інституту архівознавства НБУВ **Марина Сергіївна Коломієць** розкрила *«Діяльність вченого-педіатра, члена-кореспондента НАН України Б. Я. Резніка у світлі архівних документів»*. Вивчивши науково-організаційну та громадську діяльність Б. Я. Резніка та проаналізувавши інформаційний потенціал його документів з особового архівного фонду для досліджень з історії медичної науки, доповідач дійшла висновку, що дослідження вченого збагатили педіатричну науку новими уявленнями в галузі гематології, гастроентерології, кардіології, нефрології, заклали підґрунтя для створення багатьох лікувальних програм і відіграли суттєву роль у зниженні дитячої смертності в Україні. Б. Я. Резнік сприяв широкому запровадженню принципово нових методів перинатальної діагностики спадкових захворювань, розробив більш удосконалені методи прогнозування народження хворої дитини. Також під керівництвом ученого проведено серію клінічно-експериментальних робіт, які не втратили й досі наукового значення.

У доповіді **Ірини Григорівни Кіржасвої**, молодшого наукового співробітника відділу археографії Інституту архівознавства НБУВ, *«Діяльність українського вченого-геолога В. К. Гавриша за документами особового фонду»* розглянуто проблему використання ру-

кописних джерел з особових фондів українських учених для вивчення індивідуального стилю роботи при написанні наукових праць на прикладі документів члена-кореспондента НАН України за спеціальністю «геологія нафти і газу» В. К. Гавриша. Численні правки і дописи власною рукою, багатоваріантність рукописів, склад робочих матеріалів дає уявлення про манеру автора. Порушено питання про нівелювання індивідуальної манери роботи сучасних науковців при комп'ютерному наборі тексту.

Лілія Олександрівна Шеремета, молодший науковий співробітник відділу історії академічної науки Інституту архівознавства НБУВ, свою доповідь *«Жінки у науці: Калерія Павлівна Ганіна — відома вчена-онколог (життєвий та науковий шлях)»* присвятила відомій ученій К. П. Ганіній, яка стала засновником нового напрямку в онкології — онкогенетики — та стояла біля витоків створення української школи «генетики раку». Джерельною базою дослідження послуговували документи дослідниці, які зберігаються в архіві Інституту експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Є. Кавецького НАН України, Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України й Інституті архівознавства НБУВ. Інформація з цих документів дає можливість висвітлити незнайомі широкому загалу моменти з життя і діяльності вченої та простежити розвиток онкологічної науки в Україні того часу.

Людмилою Іванівною Завалішиною, редактором I категорії Інституту архівознавства НБУВ, у доповіді *«Діяльність члена-кореспондента НАН України В. Ф. Погорілка з розвитку конституційного права в Україні (за документами особового архівного фонду)»* на основі аналізу документів архівного фонду відомого вченого-правознавця В. Ф. Погорілка (ф. № 370 Інституту архівознавства НБУВ) показано, що вся його наукова діяльність була пов'язана з дослідженням та удосконаленням конституційного права, так само як становлення, розвиток та організація конституційно-правових досліджень в Україні були нерозривно пов'язані саме з його іменем. Майже в усіх наукових працях у галузі конституційного права за часів незалежності України В. Ф. Погорілко виступає як автор, відповідальний редактор, рецензент, науковий керівник або опонент. Проблематика конституційного права завжди була в центрі уваги наукових досліджень цього вченого та заснованої ним потужної наукової школи.

Олександр Якович Дуднік, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу науково-бібліографічної інформації НБУВ, підготував доповідь за темою *«Герої національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.: відображення у бібліографічних виданнях»*. У контексті святкування 100-річного ювілею національно-виз-

вольних змагань українського народу 1917–1921 рр., сучасної війни за збереження державного суверенітету й територіальної цілісності України, формування національної свідомості українського народу, а також з огляду на процес декомунізації, науковець розглянув проблему визначення й представлення героїв Української революції 1917–1921 р. у біобібліографічних, зокрема метабібліографічних, покажчиках. Акцентовано на тому, що серед українських бібліографів і біографів досі немає єдності поглядів і чітких критеріїв подачі матеріалів про національних героїв-революціонерів і борців за незалежну Україну. На думку дослідника, з цією проблемою нерозривно пов'язане й питання формування власне української бібліографії, яка має суттєво відрізнитися від російської та радянської.

Кандидат історичних наук, заступник директора Центру краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна **Ольга Ігорівна Вовк** у доповіді *«Біографіка, присвячена засновнику Харківського університету Василю Каразіну: головні тенденції, напрями, жанри»* висвітлила процес формування біографіки, присвяченої постаті Василя Назаровича Каразіна (1773–1842) — одного з піонерів вітчизняного природознавства, знаного громадського діяча. Особливий акцент зроблено на аналізі соціальних зв'язків В. Н. Каразіна та показано їх значення у накопиченні масиву публікацій про цю особистість за життя та після смерті. Запропоновано схему періодизації творчості українських та закордонних каразінознавців середини XIX — початку XXI ст. Проаналізовано основні віхи розвитку каразінознавчої біографіки, співвіднесено їх з головними напрямками у вітчизняній та європейській гуманітарній науці. Визначено чинники, які вплинули на стилістичне, тематичне, жанрове розмаїття відповідних розвідок, а також тенденції формування та функціонування історіографічних образів В. Н. Каразіна в академічному та публічному просторі.

«Оцінки, судження, коментарі: біографічні матеріали на сторінках „Харьковского сборника” (1887–1898 рр.)» постали в центрі уваги аспіранта кафедри історіографії, джерелознавства та археології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна **Олексія Миколайовича Янкула**. Його доповідь присвячена біографічним матеріалам, надрукованим в одному з провідних науково-популярних щорічників Харківської губернії кінця XIX ст. Матеріали біографічного характеру представлені в «Харьковском сборнике» переважно власне біографіями діячів Харківської губернії, спогадами і некрологами, які містили опис життя та оцінку діяльності, здебільшого позитивну. Важливо, що біографічні публікації були присвячені не лише відомим, а й малознаним уродженцям і діячам краю.

Організатори Біографічних читань висловлюють щире подяку всім учасникам та запрошують дослідників, яких цікавлять проблеми біографіки та біобібліографії, і надалі брати участь у заходах Інституту біографічних досліджень!

*Тетяна Володимирівна КОТЛЯРОВА,
молодий науковий співробітник
Інституту біографічних досліджень НБУВ
(Київ, Україна)*

*Tetiana KOTLIAROVA,
Junior Research Associate
of the Institute of Biographical Research of VNLU
(Kyiv, Ukraine)*

Стаття надійшла 20.10.2019 р.